

Jul på Nørremølle

AF INGEBORG POULSEN

I julen 1957 gav fru Ingeborg Poulsen, Åbenrå, der er født 1901, sig til at skrive om julen, som hun kunne huske den fra sit barndomshjem på Nørremølle. Erindringerne, der blev skrevet til glæde for den 4-årige Troels, »at læse, når han bliver stor«, har ligget siden – end ikke Troels har fået dem at se. Nu har fru Ingeborg Poulsen fundet manuskriptet frem og lånt det til Sønderjysk Månedsskrift, hvis læsere får et tidsbillede af julefestlighederne, der synes os meget fjernt, men som alligevel ikke er længere væk, end én hukommelse rækker.

Egentlig syntes jeg, det var trist, at vi ikke som vore skolekammerater skulle til Sønderborg og se juleudstilling, men slog mig til tåls med, at der var der da ikke meget ved at have set det hele i forvejen.

Et år, husker jeg dog, var jeg tidlig i december med mor i Sønderborg. Mor havde en lang købmandsliste med til købmand Behn. Den lille gammeldags dørklokke klemte, og vi kom ind i den lille, gamle butik, og Behn hilste på os med sit syngende tonefald, stigende og faldende, som jeg endnu kan høre for mit indre øre. Vi blev budt ind i den lille stue ved siden af forretningen; gulvet var hvidskuret og strøet med sand. Der var spyttebakke og en stor skrivepult, hvor han stod og noterede, og mor og jeg sad i den sorte lædersofa, mens husholdersken, fru Petersen, serverede vin.

Nogle dage efter kom en stor trækasse, som far brød op hjemme i køkkenet. Den var fuld af kolonialvarer, også kandis, mandler, rosiner og svedsker, som vi kunne smage på, og de fine kiks med kulørt

sukker, der skulle hænge på juletræet. Vi vidste, at der hvert år også ville komme en stor marcipantærte med domkirken midt ovenpå og den tykke, lækre, fugtige kant forneden langs rispapiret. Den forvaltede mor – hvor var den dejlig.

Slagtedagen

Den dag, vi skulle slagte, tænkte jeg på med gysen. Så kom Jens Peter (Straat) stor og tyk i sribet slagterbluse med læderbælte med knive og strygestål. Bare jeg kunne blive fri for at høre grisen skrigere – dog var det spændende at se det store dyr blive skrabet, men lugten af varme indvolde jog mig væk.

Så hang grisen ved loftet, og far og mor skar den selv i stykker næste dag. Faster Anna stillede for at lave blodpølser. Gryn blev skoldet med mælk, der var rosiner, fedt og alt, hvad der ellers skulle i, blodet måtte man jo vænne sig til og de væmmelige tarme, men når pølserne var kogt, smagte de godt med æblemos og sirup. Vi kunne hjælpe med at skære fedt, og det knasede så sjovt, når man trak hinden af.

Hele huset lugtede, og alle håndtag var fedtede.

Bagedagen

Aftenen før den store bagedag æltede pigerne rugbrødet i dejtruget, der lignede en udhulet stamme. Rugmel blev hældt i og varmt vand fra en mejerispand og så fadet med surdej fra sidste bagning; der blev slået kors over dejen og sat prikker i, som skik var.

Det var hårdt arbejde at ælte og slå brødet op – jeg synes, jeg mindes tredive brød.

Familien på Nørremølle. Venstre: Agnete, D. Adolf, Julie Marie, ...

Så var der igen klisterkager, som ... men til skole. De ... ning fra dejtruge ... godt smagte de ...

Småkager og p ... rat aftenen før, ... ovn i baghuset. I ... æltet pebernødde ... blev rullet ud og ... tenen kom de ren ... karle ind og sat ... dugsdækkede bor ... ge stænger, og v ... runde og skære ... på meledede bordp ... dre ordnet – jeg ... jødekagerne.

Om morgener ... store, indmurede ... og lignende. Far

Familien på Nørremølle; Dorteia og Christen Hanssen med deres børn. Forreste række fra venstre: Agnete, Dorteia H., Ingeborg, Christen H., Rigmor. Bagved: Anna, Gudrun, Jørgen Rudolf, Julie Marie, Svend og Dorothea. Foto 1908.

Så var der igen en skuffelse: vi fik ikke klisterkager, som de andre havde med i lommen til skole. De var vist lavet af afskrabning fra dejtruget æltet op med mel. Særlig godt smagte de nu ikke.

Småkager og pebernødder skulle laves parat aftenen før, vi skulle bage i den store ovn i baghuset. I en trebenet balje blev der æltet pebernøddedej af 25 pund mel. Dejen blev rullet ud og skåret i strimler, og om aftenen kom de renskurede og vandkæmmede karle ind og satte sig om det lange, voksdugsdækkede bord. De fik udleveret de lange stænger, og vi gav os alle til at trille dem runde og skære pebernødder, der blev lagt på melete bordplader. Småkager havde andre ordnet – jeg lagde tre mandelsnitter på jødekagerne.

Om morgenen blev der tændt op i den store, indmurede ovn, et stort bål af tjørn og lignende. Far hjalp selv med og skrabede

asken ud, når ovnen var varm, så der kunne stå mange plader derinde. Men let har det ikke været at passe dem.

Til sidst kom rugbrødene, der skulle bage så længe. De blev sat ind på et brædt på et langt skaft. Brødene blev opbevaret i den nederste kælder på hylder; der stod også slagtemad, surstege i krukker med fedt over og andet. Tit var der vand på gulvet, så vi gik på sten. Der var en lem over den trappenedgang – den var det sjovt at rutsje på.

Æbleskivehunner- og hanner

Til sidst skulle mor bage æbleskiver med svedsker i. Det var en betroet post, hun ikke gav fra sig. Hun plejede vist at bage af atten æg. De, der var svedsker i, var »hunner«, de, der ikke nåede at svedsker i, var »hanner« – hvor ærgeligt at få en Han.

Tit bagte mor først æbleskiverne juleaf-

tensdag. Gudrun og Jørgen Rudolf var kommet, og han, der som 11-årig var rejst hjemmefra til Sorø Akademi og kun var hjemme i ferierne, nød rigtigt at gå og spise »et livfuldt«.

Mor sagde efter sin »Bedste«: »Året kan være aldrig så langt, så er juleaftensdag dog trang«. Somme tider fik vi dog den bagning flyttet til lillejuleaftensdag.

Hvis mor syntes, dagen var trang, så syntes jeg, den var lang, men der var da den forventning, at vi kunne stå i lillestuen og snige os til et glimt af juletræet, som Agnete pyntede inde i salen, når hun gik ud og ind med rosiner, mandler, nødder og pebernødder til hjerterne på træet. Der var også chocoladefigurer og de kulørte kiks og så al den gamle pynt, som gik igen år efter år, men som vi havde ofret en aften på at friske op. Finest var den lille sølvglaskloke, som jeg skulle løftes op til, så jeg kunne nå at ringe med den.

Ovre hos faster

Vi – det er Rigmor og jeg, der var kun to års forskel i alder og vi fulgte altid ad – vi havde ordnet vore julegaver lang tid i forvejen. Agnete lærte os mange småarbejder og at sy korssting, og hos Peter Erichsen havde jeg et år købt en børsteholder af filt, som skulle syes med gul kunstsilke. Den skulle være til mor. Vi var så heldige, at vi kunne gå over til faster på aftægtet, hvor vi kunne sy på vore gaver. Hun læste højt for os, og vi fik saftvand og kager, hun hentede fra den sjove dåse i tøjkammeret. Til daglig var det to-pennings-kaffestænger og tvebakker med makron på, men julens jødekager var med sukker og kanel.

Det var længe før jul, de spekulationer med gaverne begyndte, og jeg skrev mange lister over, hvad hver skulle have, og hvad man kunne købe for to mark, men juleaften var alt i orden og pakket ind.

I spisestuen stod det lange bord dækket –

vi var mange. Rudde og Gudrun kom hvert år, Faster og Anna Callesen var også faste gæster, og i de sidste krigsår mødte vore tre russiske krigsfanger – så var vi 16 til bords.

Julebordet

Jeg husker ikke, at julebordet var pyntet særlig meget – egentlig kun de to trearmede malmstager, der var stukket grangrene i. Far læste juleevangeliet og hvert år samme prædiken af Clavenes. Da jeg var lille, syntes jeg, den var uendelig lang, og jeg skævede tit til bladet, om jeg kunne øjne afslutningen, og lærte da til sidst at huske, at når far sagde: »Ære være Faderen og Sønnen –«, så nærmede slutningen sig. Flere gange faldt jeg i søvn på mors skød og vågnede så ved de ord.

Vi sang en julesalme, og far bad bordbøn, som han gjorde hver dag: »Velsign vort hus, velsign vort bord, og mæt vor sjæl med livets ord. Velsign os med din milde hånd, Gud, Fader, Søn og Helligånd«.

Så kom endelig risengrøden med en mandel i og sukker, kanel, smørklat og saftvand til. Hvor var det spændende, og hvor vi spiste, men var mandelen først fundet, var der ikke mere ved det. Far fik den så tit og gemte den i munden til sidst. Mandelgaven var gerne en marcipangris. Gås eller flæsketeg var der snart ikke plads til bag efter. Fandt vi ikke mandelen, kom den 1. juledag, når vi spiste risengrødlevninger med varmt øl over.

Når julemiddagen var overstået, gik alle i gang, nogle med opvasken, karlene en tur ud til dyrene, og Agnete tændte juletræet. Et år var mor så ked af, at træet var så lille, men Agnete havde bundet en krans med mange lys ovenpå – det var den første adventskrans, jeg så, og hvor var vi begejstrede.

Den jul stod der en lille puf til Rigmor og mig; den var betrukket med sækkelærred og broderet med en mæanderbort, »den lø-

Nørremølle.

bende hund«, og Nede i den lå t Det havde inge husker også en min dukke.

Vi tog alle h begyndte altid ligt –«, og hvor ville have »Dejl sang endnu et p get af det spise sterne var et he

Vi sluttede m og far masede snart tabte vejre ne ved juletræe stuen. Mor lave indpakningen, m i sit skab, så holdt jul hjemm nekurv fuld af f bånd og grangr den og så begej

Jeg husker ik ler penge, men pebernødder, s æbler og nødde stor portion at

Ved det lang legede med and »Hjot the hanc er i min Red'«.

bende hund«, og det var vort første møbel. Nede i den lå to rød-blå stribede sweaters. Det havde ingen i skolen haft før os. Jeg husker også en pragtfuld lyseblå silkehat til min dukke.

Vi tog alle hinanden i hænderne, og far begyndte altid med »Et lidet barn så lysteligt –«, og hvor var den svær at lære. Mor ville have »Dejlig er den himmel blå –« Vi sang endnu et par salmer, og så fik alle noget af det spiselige på træet, og stjerneka-sterne var et helt vidunder.

Vi sluttede med »Nu har vi jul igen –«, og far masede foran med humør, så vi alle snart tabte vejret. De første år fik vi gaverne ved juletræet, senere tror jeg i dagligstuen. Mor lavede ikke noget særligt ud af indpakningen, men hentede de praktiske ting i sit skab, så da Agnete første gang ikke holdt jul hjemme, men sendte en champagnekurv fuld af fine pakker pyntet med silkebånd og grangrene, lå vi på gulvet omkring den og så begejstrede på herlighederne.

Jeg husker ikke, om karlene fik gaver eller penge, men mor kom med pudevær med pebernødder, som hang i varmeskabet, med æbler og nødder og delte ud, så hver fik en stor portion at råde over.

Ved det lange bord spillede vi så kort og legede med andre spil og med pebernødder: »Hjot the hånd spre', gæt hvor mang' der er i min Red'«.

Eller: »Mit svin te' skovs«, »mit me'«, »gæt under hvilken Baum!«, og lå pebernødden i den knyttede hånd under den finger, modparten gættede på, måtte man aflevere den.

Og mor læste højt af »Juleroser«, og aftenen var så lang og dejlig.

Til slut efter aftenkaffen hjalp vi alle hinanden med at gøre stuerne i stand, så de var i orden julemorgen. Når vi vågnede, listede vi i natkjole ind for at se træet igen – måske lå der en mandel eller rosin på gulvet. Og jeg kendte al pynten igen, nisseposer, mosroser, net, guirlander, og det blev aldrig kedeligt.

Til morgenkaffen kunne mor lide gåsefedt på franskbrød, som tante Schmidt på Vojensgård. Rigmor og jeg legede med vore sager, og da vi blev større, var vi med i kirke.

Et kvarter før ni sad far på bukken af den store charabanc og råbte: »No, komme no!«, mens mor og vi andre færdede rundt efter det, der måtte ordnes. Så kørte vi de trekvarter til Sundeved frimenighedskirke, hvor vi ligesom var venner med alle, der kom der. Jørgen Eriksen prædikede, og juletræerne var tændt, og farbror Johan sang for på de gamle julesalmer – hvor er det længe siden –